

Spimo, ne vstopaj!

Prezimovanje netopirjev v jamah

✍ Dušan Klenovšek*

Veliki podkovnjak (*Rhinolophus ferrumequinum*), pogosta vrsta naših jam FOTO: DUŠAN KLENOVŠEK

Med živalskimi vrstami na območju Slovenije je tudi 28 opazovanih vrst netopirjev, kar nas uvršča med bogatejše netopirske države. Marsikomu neupravičeno vzbujajo strah, saj ne samo da nas v ničemer ne ogrožajo, celo *koristni* so nam. O preučevanju in popularizaciji si lahko največ informacij pridobimo na spletni strani Slovenskega društva za proučevanje in varstvo netopirjev (<http://www.sd-pvn-drustvo.si/index.html>) ali na kateri od njihovih prireditev (na primer med vsakoletno evropsko nočjo netopirjev).

Da so netopirji, ti naši edini pravi letéči sesalci, ogroženi, se zavedamo že dolgo časa. Zato tudi ni presenetljivo, da so vse pri nas živeče vrste zavarovane. Ogroženi so tudi v evropskem in svetovnem merilu, zato so življenjska okolja nekaterih najbolj ogroženih vrst vključena tudi v omrežje območij Nature 2000. Tokratni prispevek ni namenjen različnim predsodkom, temveč potencialnemu ogrožanju v zimskem času. V toplejših obdobjih leta lahko preko dneva netopirje srečamo marsikje (jame, podstrešja stanovanjskih hiš ali cerkva, drevesna dupla ...), a v zimskem času se večina vrst preseli v jame. Zanimivo pri tem je, da vrste, ki jih poleti najdemo v določeni jami, zimo prežive v drugi. Kamninska podlaga na slovenskem je pretežno karbonatna, kar je eden glavnih vzrokov za veliko število jam (znanih je že preko 8000). Mnoge med njimi netopirjem v poletnem ali zimskem času (mnoge pa celo leto) nudijo primerno zatočišče.

Zaradi stabilnih razmer (temperatura, vlaga, gibanje zraka) se tradicionalno zadržujejo na istih, njim najbolj odgovarjajočih jamskih mikrolokacijah. Med zimskim spanjem (otrplost) se jim upočasnijo dihanje, hitrost srčnega utripa in presnova ter zniža telesna temperatura. Za razliko od polhov si pred zimskim spanjem ne pripravijo velike zaloge telesnih maščob, zato je njihovo preživetje precej pogojeno s čim manjšo porabo energije v tem času. Naše vstopanje v jamo, kjer prezimujejo, lahko tudi ob krajšem zadrževanju povzroči, da se zbudijo. To pomeni, da pospešijo utrip srca, dihanje ter dvignejo telesno temperaturo. Ob daljšem zadrževanju ali celo fotografiranju lahko celo povzročimo, da odletijo v drug predel jame. To pa pomeni veliko izgubo energije in verjetnost, da skromne telesne zaloge ne bodo zadoščale do pomladnega prebujenja. Mnogih jam, v katerih so znana prezimovališča netopirjev, zato v tem času ne smemo obiskovati. V nekatere nam vhod preprečujejo rešetke, vrata ali le obešenka z napisom "Ne moti", ki jo je postavilo že omenjeno društvo.

Naj zaključim z mislijo, ki naj bo vsem osnovno vodilo (poleg skrbi za lastno varnost) ob vstopanju v jame – vstopam v enkratni svet, a le do tam, kjer moja prisotnost ne bo škodovala njegovim prebivalcem. Pogosto to pomeni le do vhoda! ◉

Vir:

Uredba o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah, Ur. list RS (46/04, 109/04, 84/05, 115/07 in 96/08).

Lepo vreme, lepemu vremenu, lepo vreme, pri lepem vremenu, z lepim vremenom, saj res, manjka še rodilniška oblika – ni lepega vremena. In še manj babjega poljetja – na oboje smo čakali vso prvo polovico meteorološke jeseni, ki je hkrati tudi vsakoletni vrhunec planinske sezone. Saj veste, dnevi so še dovolj dolgi oziroma ravno prav dolgo svetli, razgled se zbistri, vročina popusti in še vetrovi se prehodno nekoliko umirijo, ustavijo seveda ne. Seveda ni bilo letos nič od tega, saj smo preživel dva sorazmerno (pre)hladna meseca in enega izjemno mokrega. Zato se ne čudimo, da je bilo septembra in oktobra le nekaj koncev tedna, ko je bilo vreme primerno za obisk visokogorja. Povrh vsega pa smo imeli tam zgoraj že na začetku druge polovice oktobra od trideset do štirideset centimetrov snega. Če kje, potem bi lahko prav v reviji, ki je pred vami, letošnje jesen objavili mali oglas: Iščejo lepo vreme na južni strani Alp, ponudbe pod "nismo še obupali, a tako ne gre več naprej"! Več o jesenski vremenski statistiki, ko bo prišel čas obračuna oziroma po koncu jesenskega meteorološkega trimesečja september–november. Na dlani je, da smo jo preživel predvsem v iskanju lepega vremena in ob vodnem (pre)obilju.

Poleg poplav, marsikje v vzpetem svetu smo lahko opazovali začasna jezerca, ali pa prav zaradi njih, je bila letos jesen v znamenju gob. Ponekod smo morali pri hoji skozi gozd, in to ne le nižinski, temveč v vseh višinskih pasovih vse do zgornje gozde meje, dobesedno paziti, kod hodimo, da ne bi stopili na katero od njih. Že res, da večine ne poznamo, a je bilo vmes veliko užitnih, zato so se košare in cekarji šibili tudi na krajših sprehodih. Zato pa je bilo toliko lepše, ko se je po vsakokratnem padavinskem obdobju vreme izboljšalo in se nam je zdelo, da nas je Sonce prav posebej počastilo. Še posebej ko so v naravi vzplamtele jesenske barve, menda so vsaj te še vedno take, kot so bile nekoč. Tudi za letošnji vinski letnik pravijo, da bo bolj kot ne "poplaven", sicer pa ga lahko v teh dneh že preverjate v živo ter *in situ*. Hladen začetek jeseni pa še ne pomeni, da bi se lahko letos v večjem delu Alp izognili nadaljnjim posledicam podnebnih sprememb, gre le za to, da se te vsako leto pokažejo na nov način oziroma s posledicami, ki jih do sedaj nismo bili vajeni. Da se tukajšnji ledeniki v zadnjih desetletjih pospešeno talijo, je že vsesplošno znano in potrjeno, izjemi nista seveda niti domači ledeniški krpi pod Triglavom in Skuto (proti koncu letošnje talilne dobe sredi septembra 2010 sta ledenika merila 2,5 in 1,8 ha). Čeprav sta se v zadnjih snežnih sezonah obe precej popravili oziroma se je zaustavilo krčenje ledeniškega površja, pa gre tovrstno dogajanje predvsem na račun nadpovprečno snežnih zim. Kaj lahko pa se zgodi, da bo že po naslednji podpovprečni zimi in pretoplem poletju ves prirastek hipoma izginil.

* Zavod RS za varstvo narave.

Ledeniška znamenja podnebnih sprememb

✍ Miha Pavšek

Začasno visokogorsko črpalnice na ledeniku Tete Rousse nad Saint Gervaisom so postavili na koncu poletja 2010. FOTO: KLEMEN GRIČAR

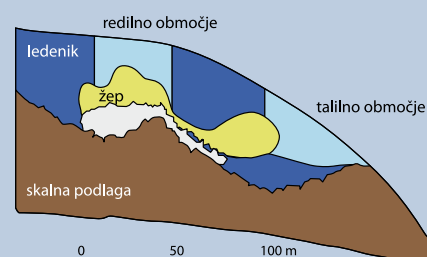
A vrnimo se k taljenju, prevladujočemu procesu na alpskih ledenikih, pa čeprav bo prav to lahko povzročilo, da bosta v naslednjem desetletju ali dveh izginila tudi oba slovenska, najverjetneje v tako imenovani mali ledeni dobi (od sredine 15. do konca 19. stoletja) nastala ledenika. Torej lahko na lastne oči in kar pred domačim visokogorskim pragom, tako rekoč v živo (čudno, da se ni še nihče spomnil na spremljanje v realnem času oziroma *online*), spremljamo izginjanje obeh. Vendar pa vsi tovrstni procesi niso "neboleči". Nerodno je, kadar nepredvidljiva narava poskrbi, da ledeniška voda ne more neovirano odtekati. Splet različnih naravnih procesov lahko namreč povzroči, da se v ledeniku ali pod njim ustvarijo nekakšni ledeniški vodni žepi, v katerih zastajajo ogromne količine vode. Namesto da bi ta sproti odtekala, se to zgodi šele takrat, ko se skriti vodni balon razpoči. Slednje se seveda ne zgodi neopazno, temveč seže tovrsten poplavni val daleč navzdol vse do poseljenega dela dolin. In zakaj tak dolg uvod? Bo pridlo kaj nad Mojstrano iz Vrat ali po Ravenski Kočni nad Jezerjane? Že možno, če bi segala tamkajšnja ledenika pod Steno oziroma Žrelo. Se pa bojijo tega blizu svetovno znanega Chamonixa v Franciji.

Podoben vodni žep je namreč nastal v letošnji talilni dobi pod ledenikom Tête Rousse blizu strehe Evrope, 4810 metrov visokega Mont Blanca. Po ocenah sodelavcev francoskega Državnega centra za znanstveno raziskovanje (CNRS) naj bi bilo v "žepnem" podledeniškem jezer(cu) kar okrog 65.000 kubičnih metrov vode, ki čaka na "odhod" oziroma odprtje poti proti dolini. Zdaj poskušajo to uravnavati s pomočjo

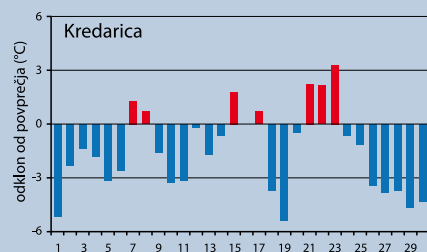
posebnih črpalk, s katerimi naj bi preprečili hipno sproščanje ledeniške vode in posledice tega. Podobna nesreča se je namreč že zgodila konec 19. stoletja, natančneje v noči z 11. na 12. julij 1892. Silne poplave, do katerih je prišlo ob sprostitvi ogromnih količin vode, so takrat poleg velike škode odnesle tudi 175 življenj v Saint Gervaisu in okolici. Na več kot 3100 metrih nadmorske višine počen vodni balon je pobral na svoji, več kot dva višinska kilometra dolgi poti druge ledeniške primesi, kot so kosi ledu, skale, kamenje, grušč, blato in drugo. Vse skupaj je nato pridrvelo prek "velikega brata" – Bionnassayskega ledenika – naravnost v dolino. Nastajanje vodnega žepa pod površjem ledenika so odkrili med letošnjimi rednimi meritvami na tamkajšnjih ledenikih. Zato so že konec poletja prepovedali gibanje na širšem območju ledenika in preventivno zaprli zadnjo postajo priljubljene montblanške gorske železnice Nid d'Aigle, ki je med drugim tudi izhodišče za vzpon na kočo Gouter. Nepredvidljiva narava ledenikov je tako znova pokazala svojo, za človeka včasih tudi manj prijetno plat, ki pa je sestavni del naravnega ravnovesja. Sicer krhkega, a že stoletja in tisočletja vzpostavljenega vedno znova in znova. Čas je že, da se kaj od tega prime tudi dolinskega človeka, da se mu ne bo v prihodnje zgodil še kakšen podoben "žep". Medtem pa se lahko ljubitelji tamkajšnjih gora čudimo strojem in napravam na in ob ledeniku Tete Rousse, ki naj bi preprečili vnovično nesrečo.

DODATEK: Ob zaključku redakcije smo izvedeli, da se je vse skupaj pred kratkim, po izčrpanih skoraj 50.000 litrih ledeniške vode,

končalo s svojevrstnim francoskim "happy endom". Natančneje s 75-metrskim spustom v izpraznjen podledeniški prostor oziroma nekdanji vodni žep. Ob tem sta domača fotograf in TV-snemalec poskrbela za to (<http://www.gore-ljudje.net/objava/60390/>), da spust v globne ledenika ni ostal neopazen in nam odkrila še eno od skrivnostnih tančic izginjajočega podledeniškega sveta v Alpah. ●

Poenostavljena skica dogajanja pod površjem ledenika Tete Rousse (vir: Futura-Sciences.com, priredil Miha Pavšek)

Odklon povprečne dnevne temperature na Kredarici septembra 2010 od povprečja 1961–1990 (vir: ARSO)